

УДК 007 : 304 : 070 : 81'42

Алла Євграфова

**«ЛЮБИ ДРУЗІ» ЯК ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ФЕНОМЕН
У СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ**

У статті розглядається еволюція концептуального смислу словосполучення «любі друзі» у сучасному соціокультурному дискурсі.

Ключові слова: *прецедентний феномен, емоціогенний текст.*

В статье рассматривается эволюция концептуального смысла словосочетания «любимые друзья» в современном социокультурном дискурсе.

Ключевые слова: *прецедентный феномен, эмоциогенный текст.*

The article deals with the evolution of conceptual sense of the word-combination «Lubi друзі» in modern social-culture discourse.

Key words: *precedent phenomenon, emotive text.*

З'явившись у публічних виступах тепер вже екс-президента В. А. Юшенка, традиційне звертання «любі друзі» пережило трансформацію як денотативного, так і конотативного змісту. Суттєвим є те, що на разі первинний зміст цього словосполучення у публіцистичних контекстах, з одного боку, девальвується і втрачає свою енергію, а з іншого боку, будучи вже зміненим, продовжує тиражуватися на газетних шпальтах.

Мета статті — розглянути еволюцію концептуального смислу алюзивного включення «любі друзі» у сучасний публіцистичний контекст.

Новизна роботи. Відсутність подібного роду досліджень щодо динаміки функціонування конкретного словосполучення «любі друзі», яке стало широко вживаним у політичному дискурсі.

Дослідження дає змогу проілюструвати динаміку смислового наповнення словосполучення-звертання «любі друзі» в певний історичний період як вияв «втручання» в мову екстралінгвістичних факторів, що увиразнює актуальність нашої розвідки.

Проблема зв'язку мови й людського колективу залишається актуальною для всіх поколінь і народів. Традиційна лінгвістика з різним

рівнем активності опрацьовує цю проблему протягом всієї своєї історії. Обговорення залежності мови від позамовних факторів давно вже стало загальним місцем. У нашому дослідженні мова йде про конкретний випадок еволюції значення слів протягом короткого історичного періоду, у зв'язку із зміною соціокультурної парадигми, пов'язаної із політичними реаліями в країні. Зміна світоглядних орієнтирів і соціальних оцінок чітко відбилася на загальній характеристиці словосполучення «любі друзі», яке стало знаком цілої епохи і продовжує експлуатуватися журналістами й до тепер.

Українське суспільство, перебуваючи в постійному включенні в політичний контекст, не втрачає інтересу до прецедентного феномену «любі друзі», оскільки має фонд спільного знання, так звані «невербалізовані пресупозиції». Такою «невербалізованою пресупозицією» виступає Помаранчева революція зі своєю риторикою та ідеологією.

У минуле нібито відійшла епоха помаранчевої революції, яка залишила по собі не тільки спогади про сплеск народної енергії і небайдужості до долі країни. Цей період знайшов відбиток в окремих дослідженнях лінгвістичного спрямування [7] та журналістської проблематики [2].

У контексті помаранчевої революції створювалась нова ідеологія, яка «осучаснювала добре забуті старі форми, відроджувала ідейні, консолідовані основи для чергової порції суспільної енергетики оновлення» [5, 20].

Серед широко розповсюджуваних етикетних формул побутували у звертаннях народного лідера такі: *моя нація, мої друзі, моя Україна, мої любі, дорога помаранчева громадо*. Найбільш часто вживаним залишалось звертання *любі друзі*, референційний план якого первісно позначало людей оточення Президента і взагалі всю українську громаду, принаймні ту її частину, яка сприймала В. Юшенка як *свого* Президента. Семантика «любих друзів» цілком очевидна: крім денотативного смислу, закріпленого за цим словосполученням, додається конотативне значення у вигляді позитивної експресії. Багаторазово повторені звертання «любі друзі» спочатку сприймалися як «нова стилістика, м'які інтимні інтонації спілкування влади з народом» [7, 42]. Згодом це словосполучення поступово почало вживатися як метонімічний перенос, самостійно, на позначення самого В. Юшенка. Перифраз «любі друзі» починає втрачати значення емпатії та уособлює в

собі персону В. Ющенко, який уже не сприймається емоційно позитивно. Саме в цей історичний період розчарування у нездійснених надіях актуалізується те ж саме словосполучення «любі друзі», тільки воно набуває нового змісту. Спрацьовує позамовний фактор: нові політичні реалії (бездіяльність Президента, невиправданість народних сподівань) змінюють смисл «любих друзів», який втрачає «колишню вагу моральності», свою «ідеологічну характеристику» [5, 21] і отримує протилежний — негативний смисл. «Любі друзі» стають яскравим прикладом ціннісної домінанти. Виражаючи ті чи інші думки про світ, людина весь час накладає на нього світло-тіньову мережу загальнолюдських та індивідуальних уявлень про добро і зло [1, 5–6].

У нашому випадку цілком підтверджується думка Т. Кузнецової про необхідність розмежування емоційного, емотивного та емоціогенного тексту [4, 116–119]. Останній не виражає, а зумовлює появу емоцій у реципієнтів при сприйнятті певної інформації [4, 118]. До цього ще треба додати, що сам контекст, завдячуючи авторській позиції, формує певну думку, чи то позитивно-оцінну, чи то негативно-оцінну. На підтвердження цієї думки наводимо два приклади:

Його [Ющенко. — А. Є.] оточення не складало враження стабільної команди фахівців своєї справи. «Любі друзі» та задирилі польові командири Майдану через свою надмірну амбітність і непрофесіоналізм підлягали перманентній зміні, а з лави запасних можна було взяти хіба що Плюща та Піскуна, оскільки свого підготовленого резерву в колишнього президента не було. Недивно, що за роки правління В. Ющенко всі старі економічні й політичні проблеми в країні не лише не вирішувались, а й загострилися та набули фатального характеру (Дм. Мартинов «...не лише набрид, а й нашкодив» //День. — 2010. — № 48–49, 19–20 березня 2010. — С. 13). Така оцінка читача Д. Мартинова «п'ятирічки» президентства Ющенко. Цілком очевидні не просто розчарування, а роздратування, несприйняття. «Любі друзі» видаються дописувачеві «надмірно амбітними», «непрофесійними», такими, що підлягають «перманентній зміні». Таким чином, позитивна ціннісна домінанта починає змінюватися на протилежну, зі знаком мінус. На тій же сторінці газети «День» (№ 48–49, 2010) у рубриці Пошта «дня» подається інший погляд:

Сумно, що Президент опинився в певній ізоляції. Де його колишні соратники і «любі друзі»? Розбіглися по різних фракціях і партіях, і зараз

перебувають у стані агонії. Тому по-людськи зрозумілим є душевний стан Президента, його біль. Але така, знаємо, доля великих...(Є. Сохачька. Лицар українського поступу // День. — 2010. — № 48–49. — С. 13).

У цьому листі міститься протилежна оцінка як «любих друзів», так і самого Президента. «Любі друзі» і соратники поставлені поруч. Але висловлюється жаль з приводу того, що вони «розбіглися по різних фракціях і партіях, і зараз перебувають у стані агонії». Авторка співчуває Президентіві, називаючи його «великим». Да і сам матеріал має заголовок «Лицар українського поступу», і в ньому звучить позитивне забарвлення, висока конотація.

Отже, цілком очевидна персоніфікація «своїх» і «чужих». Елемент «любі друзі» як чужий, «вмонтований» в авторський текст, приречений на трансформацію змісту. Він не потребує декодування. Цей прецедентний феномен залишається і до сьогодні впізнаним у будь-якому контексті, що несе певне смислове навантаження, яке є зрозумілим для адресата. Відмінність ж його адаптації до свідомого прийняття й оцінки залежить від авторської позиції, яку може поділяти чи не поділяти реципієнт. «Любі друзі» виступають своєрідним виміром нашого життя. Постійна відтворюваність формули «любі друзі», реактуалізація їхнього змісту стосовно нових історичних реалій, іншої ідеології та способів мислення породжують значеннєві нашарування психологічного та історико-культурного характеру.

Справедливо зазначає Л. Павлюк: «Один із найпотужніших чинників утворення конотацій — історичний. Змінюється епоха і спосіб уживання та розуміння багатьох слів» [5, 21]. Втратили колишню вагу моральні та ідеологічні характеристики словосполучення «любі друзі», властиве йому значення змінилося у синтагматичці, зберігшись у парадигматичному аспекті.

«Любі друзі» у своїй парадигмі виконують номінативну функцію, цілком очевидно відносячи план змісту до називання стилістично експресивних засобів української мови. Мова йде про стилістику від автора, який закладає у це словосполучення певний стилістичний смисл (код) [8, 5], у той же час декодуванню «любих друзів» сприяє авторський контекст, який може відповідати або навпаки не відповідати світосприйняттю цього феномену реципієнтом. І тут якраз в нагоді стає поняття емоціогенності як «здатності тексту викликати певну емоцію в читача» [6, 72]. Швидше за все «любі друзі» у сучасних

публіцистичних дискурсах стають «трансляцією ідей і емоцій», «складником суспільного процесу, який виражає групові норми, розподіляє ролі, досягає (або не досягає) координації зусиль» [6, 8], іншими словами «любі друзі» як прецедентний текст — це не просто алузивне включення, натяк, він використовується як схвалення / несхвалення діяльності экс-президента В. Ющенка, і частіше — несхвалення. Національно-прецедентний феномен «любі друзі» ідентифікується з Ющенком, який (феномен) отримав політично маркований, а саме: пейоративний смисл.

Аналіз функціонування «любих друзів» у сучасній суспільно-політичній парадигмі, з одного боку, свідчить про те, що «мова перебуває в полі емоційної напруги її носіїв і високої температури прагматики спілкування» [7, 42], а з іншого боку, — мова зв'язана з ідеологічним досвідом всіх членів нашого суспільства й конкретною суспільно-політичною ситуацією.

І нарешті, можна відзначити подальший рух словосполучення «любі друзі» в бік редукції одного з компонентів — «любі». Слово «друзі» перебирає на себе ту ж саму конотацію: «...*Ющенко і Тимошенко поділили тонкий шар наближених друзів на «своїх» і «чужих», які до того ж опинилися в різних командах. І де ці друзі сьогодні? Залишилися тільки ті, хто отримав найменше, тобто такі, що були близькі ідейно*» (В. Бондаренко. У пошуках втраченого // День. — № 134–135. — 30–31 липня 2010. — С. 13).

Отже, еволюція концептуального змісту окремої лексики чи словосполучення на позначення окремого розчленованого поняття може бути розглянута як приклади, що в подальшому можуть скласитися у серйозне дослідження щодо динаміки та системної організації мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Арутюнова Н. Д.* Аксиология в механизмах жизни и языка / Н. Д. Арутюнова // Проблемы структурной лингвистики. — М. : Наука, 1984. — С. 5–23.
2. *Вербицкая Ю. А.* Оранжевая революция: психотехнологии и социотерапия / Ю. А. Вербицкая // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. — 2005. — № 3, Т. 18 (57). — С. 59–63. — (Серия «Филология»).

3. *Демичева В. В.* Еволюція концептуального содержания лексеми жєнцина / В. В. Демичева // Мова і культура. — К. : Видавничий дїм Дмитра Бурого. — 2005. — Вип. 8. — Т. 1. — С. 239–242.
4. *Кузнєцова Т. В.* Аксиологїчні моделї мас-медїйної інформації: [моногр.] / Т. Кузнєцова . — Суми : Унїверситетська книга, 2010. — 303 с.
5. *Павлюк Л.* Знак, символ, мїф у масовїй комунїкації : [посїбник] / Л. Павлюк. — Львїв : ПАІС, 2006. — 119 с.
6. *Рїзун В. В.* Лїнгвїстика впливу // В. В. Рїзун, Н. Ф. Непийвода, В. М. Корнєєв. — К. : ВПЦ «Київський унїверситет», 2005. — 148 с.
7. *Ставицька Л.* Дискурс помаранчевої хвилї / Л. Л. Ставицька // Дивослово. — 2006. — № 1. — С. 42–45.
8. *Чабаненко В.* Стилїстика експресивних засобїв української мови : [моногр.] / В. Чабаненко — Запорїжжя : ЗДУ, 2002. — 351 с.